

SKOLVERKETS ALLMÄNNA RÅD MED KOMMENTARER

Utbildning för nyanlända elever

Dnr 2015:00597

Remissversion

Förord

Från och med den 1 januari 2016 har vissa av bestämmelserna om utbildning för nyanlända elever ändrats. Med anledning av detta har Skolverket arbetat fram nya allmänna råd.

De här allmänna råden ersätter Skolverkets tidigare allmänna råd (SKOLFS 2009:15) för utbildning av nyanlända elever. Råden är även publicerade i Statens skolverks författningssamling, SKOLFS 2016:X.

Det är Skolverkets förhoppning att de här allmänna råden med kommentarer ska fungera som en god hjälp i skolans arbete med att stödja nyanlända elever att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.

Remissversion

Innehåll

Inledning	4
Kort om utbildning för nyanlända elever.....	8
1. Förutsättningar för arbetet.....	10
2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i undervisningsgrupp, årskurs och skolform.....	14
3. Undervisning för nyanlända elever	18
4. Undervisningstid för nyanlända elever.....	22
5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever	24
Referenser	28
Bilaga 1: De aktuella bestämmelserna i sin helhet	29

Remissversion

Inledning

1. Vad de allmänna råden handlar om

De här allmänna råden handlar om hur hemkommuner, huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal kan eller bör arbeta med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever för att leva upp till författningarnas krav.

Hur materialet är strukturerat

Inledningsvis i materialet finns en beskrivning av vilka de nyanlända eleverna är och vilken rätt till utbildning de har.

Materialet är därefter indelat i avsnitten:

1. Förutsättningar för arbetet
2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i undervisningsgrupp, årskurs och skolform
3. Undervisning för nyanlända elever
4. Undervisningstid för nyanlända elever
5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever

Varje avsnitt är i sin tur indelat i följande delar:

Aktuella bestämmelser

Skolverkets allmänna råd utgår alltid från en eller flera bestämmelser. De här allmänna råden grundar sig på bestämmelser i skollagen (SFS 2010:800), skolförordningen (SFS 2011:185) och gymnasieförordningen (SFS 2010:2039) samt läroplanerna.¹ I varje avsnitt framgår inledningsvis vilka bestämmelser avsnittets allmänna råd grundar sig på. Bestämmelserna finns i sin helhet i bilaga 1.

Allmänna råd

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer om hur hemkommuner, huvudmän, rektorer, lärare och övrig skolpersonal kan eller bör handla för att uppfylla kraven i bestämmelserna. Allmänna råd syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och till att främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas, om verksamheten inte handlar på ett annat sätt som gör att kraven i bestämmelserna uppfylls.

Kommentarer

Efter de allmänna råden följer kommentarer som syftar till att underlätta förståelsen av de allmänna råden. Kommentarererna ska ses som ett stöd i läsningen av och arbetet med råden.

De verksamheter och yrkeskategorier som berörs

De här allmänna råden med kommentarer om utbildning för nyanlända elever gäller för de obligatoriska skolformerna och gymnasieutbildning. För grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan gäller avsnitt 1-4. För gymnasieskolan och gymnasiesärskolan gäller avsnitt 1 och 5.

¹ Lgr11 förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet; Lgrsär11 förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan; Lspec11 förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall; Lsam11 förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall; Lgy11 förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan; Lgysär13 förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan.

De allmänna råden är uppställda så att de riktar sig till olika mottagare. Vissa av råden vänder sig specifikt till rektorn, medan andra vänder sig direkt till lärare och övrig skolpersonal som arbetar med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever. Enligt skollagen får rektorn delegera enskilda ledningsuppgifter och beslut till någon som är anställd eller uppdragstagare vid skolenheten.² Den som har fått uppgifter på delegation från rektorn omfattas också av de allmänna råd som vänder sig till rektorn.

Därutöver riktar sig vissa av de allmänna råden specifikt till huvudmannen. Det är huvudmannen som har det övergripande ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med de författningar som gäller för verksamheten.³ Det innebär att huvudmannen ska ge rektorer, lärare och övrig skolpersonal förutsättningar att följa de allmänna råden.

Det finns också ett råd som riktar sig till den hemkommun som de nyanlända barnen och ungdomarna bor i.

Hur begrepp används i materialet

Barn, ungdomar och elever

Begreppen barn eller ungdomar används i materialet vid det första mötet med skolväsendet. När barnet eller ungdomen tagits emot i skolväsendet används begreppet elev.

Hemkommun

Med en persons hemkommun avses den kommun som personen är folkbokförd i. För den som är bosatt i landet utan att vara folkbokförd här avses med hemkommun den kommun som han eller hon stadigvarande vistas i eller, om han eller hon saknar stadigvarande vistelseort, den kommun som han eller hon för tillfället uppehåller sig i.⁴

Förberedelseklass

En förberedelseklass är en undervisningsgrupp som syftar till att öka nyanlända elevers möjligheter att nå kunskapskraven.⁵ Förberedelseklassen är inte en form av särskilt stöd.

Nyanländ elev

Med nyanländ elev avses den som har varit bosatt utomlands och som numera är bosatt här i landet eller ska anses bosatt här och som har påbörjat sin utbildning här efter höstterminens start det kalenderår då hon eller han fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.⁶

Obligatoriska skolformer

De obligatoriska skolformerna är grundskolan, grundsärskolan, sameskolan och specialskolan.

Prioriterad timplan

Prioriterad timplan innebär att en nyanländ elev i de obligatoriska skolformerna får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av den undervisningstid huvudmannen beslutat. En elev

² 2 kap. 10 § skollagen.

³ 2 kap. 8 § skollagen.

⁴ 29 kap. 6 § skollagen. Detsamma gäller den som är kvarskrivnen i en kommun enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

⁵ Prop. 2014/15:45 s. 45.

⁶ 3 kap. 12 a § skollagen.

får omfattas av prioriterad timplan under högst ett år och eleven får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen.⁷

Skola

Begreppet skola syftar i materialet på de obligatoriska skolformerna, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Begreppet används för att beteckna skolan generellt.

Skolenhet

Med skolenhet avses en organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra, samt den verksamhet som är knuten till enheten och inte bedrivs i någon skolbyggnad. Skolenheten leds av en rektor.⁸

Språkintröduktion

Språkintröduktion är ett av gymnasieskolans fem intröduktionsprogram. Programmet ska ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.⁹

Studiehandledning på modersmålet

En elev ska få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det.¹⁰ Sådan studiehandledning kan bedrivas av en flerspråkig lärare eller övrig skolpersonal. Det kan också bedrivas av en lärare tillsammans med en studiehandledare som talar elevens modersmål. Det finns inga behörighetskrav för att arbeta som studiehandledare.

Undervisning

Med undervisning avses sådana målstyrda processer som under ledning av lärare eller förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.¹¹

Undervisningsgrupp

Begreppet undervisningsgrupp syftar i det här materialet på både den ordinarie undervisningsgruppen och förberedelseklassen. Undervisningsgrupp ska inte förväxlas med särskild undervisningsgrupp som är en form av särskilt stöd i de obligatoriska skolformerna.¹²

Utbildning

Med utbildning avses den verksamhet inom vilken undervisning sker utifrån bestämda mål.¹³

Vårdnadshavare

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år.¹⁴

⁷ 9 kap. 4 a § skolförordningen.

⁸ 1 kap. 3 § och 2 kap. 9 § skollagen.

⁹ 17 kap. 3 § skollagen.

¹⁰ 5 kap. 4 § skolförordningen och 9 kap. 9 § gymnasieförordningen.

¹¹ 1 kap. 3 § skollagen.

¹² 3 kap. 11 § skollagen. Se mer om särskild undervisningsgrupp i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

¹³ 1 kap. 3 § skollagen.

¹⁴ 6 kap. 2 § föräldralken (1949:381).

Övrig skolpersonal

Med övrig skolpersonal avses bland annat studiehandedare på modersmålet, studie- och yrkesvägledare och elevhälsans personal.

Remissversion

Kort om utbildning för nyanlända elever

De nyanlända eleverna är en heterogen grupp

De nyanlända eleverna vistas i Sverige på olika villkor och under olika förhållanden. De nyanlända eleverna kan till exempel vara barn till arbetskraftsinvandrare, anhöriginvandrare eller flyktingar från krigsdrabbade länder. En del är asylsökande, vissa har kommit med sina vårdnadshavare, medan andra har kommit ensamma. Somliga får ganska snart efter ankomsten till Sverige permanent uppehållstillstånd, medan andra får uppehållstillstånd efter en längre väntan på till exempel en flyktingförläggning. Det finns även elever vars familjer är papperslösa. Nyanlända elever kan också vara svenska medborgare som till exempel bott utomlands och inte tidigare gått i den svenska skolan.

De nyanlända eleverna är alltså en heterogen grupp och deras skolbakgrund ser också olika ut. Det som de allra flesta nyanlända eleverna har gemensamt är att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levt och att de oftast inte har svenska som sitt modersmål.

Skollagens definition av nyanlända elever

För att tillhöra gruppen nyanlända elever i enlighet med skollagens definition ska barnet ha varit bosatt utomlands och numera vara bosatt i landet. Barnet ska ha påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då hon eller han fyller sju år. En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.¹⁵

Barn som anlänt till Sverige innan deras skolplikt inträder omfattas inte av skollagens definition, till exempel ett barn som ska börja i förskoleklass. Inte heller barn som lämnat Sverige efter en tids skolgång här och senare under sin skolgång återvänder omfattas av definitionen. Även om en enskild elev inte omfattas av skollagens definition av nyanlända elever ska hon eller han ändå få ta del av de insatser som nyanlända elever har rätt till, om det behövs i det enskilda fallet. Det avgörande ska vara den enskilda elevens behov och om barnets situation är jämförbar med en nyanländ elevs. Det viktiga är att säkerställa att varje enskilt barn som anländer till Sverige får bästa möjliga förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.¹⁶

Rätt till utbildning för vissa barn utan skolplikt

Barn i åldrarna 7-16 år som är bosatta i landet har som huvudregel skolplikt och har rätt till utbildning. Med bosatt i landet avses i skollagen den som ska vara folkbokförd i Sverige. Vissa barn som inte är folkbokförda här ska ändå anses som bosatta i landet. Barn som anses bosatta i landet utan att vara folkbokförda har inte skolplikt, men de har samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn i de obligatoriska skolformerna.¹⁷ Det gäller:

- asylsökande barn¹⁸
- barn med vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd¹⁹
- barn som har rätt till utbildning till följd av EU-rätten²⁰
- barn som är familjemedlem till en person som tillhör en främmande makts beskickning²¹
- barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning²²

¹⁵ 3 kap. 12 a § skollagen.

¹⁶ 3 kap. 12 a-f §§ skollagen och prop. 2014/15:45 s. 21.

¹⁷ 7 kap. 2-3 §§ och 29 kap. 2 § skollagen.

¹⁸ 29 kap. 2 § andra stycket första punkten skollagen.

¹⁹ 29 kap. 2 § andra stycket andra punkten skollagen och 5 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716).

²⁰ 29 kap. 2 § andra stycket tredje punkten skollagen.

²¹ 29 kap. 2 § andra stycket fjärde punkten skollagen.

Gymnasieutbildningen är frivillig, men nästan alla ungdomar genomgår en sådan utbildning. Ungdomar som inte är folkbokförda i Sverige, men som anses bosatta i landet har som huvudregel rätt till gymnasieutbildning på samma sätt som barn har rätt till utbildning i de obligatoriska skolformerna. Asylsökande ungdomar, ungdomar som beviljats vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd och ungdomar som vistas i landet utan tillstånd har bara rätt till gymnasieutbildning om de påbörjar utbildningen före 18 års ålder.²³

Bestämmelser om nyanlända elevers utbildning

Det är viktigt att ha i åtanke att de nyanlända eleverna omfattas av samma bestämmelser som övriga elever när det till exempel gäller skolans värdegrund och kunskapsuppdrag, studie- och yrkesvägledning, elevhälsa, ledning och stimulans samt skolans kompensatoriska uppdrag. Skolans kompensatoriska uppdrag innebär att hänsyn ska tas till elevernas olika behov. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.²⁴

Sedan finns det några bestämmelser som riktar sig specifikt till nyanlända elever. Dessa bestämmelser ska stärka de nyanlända elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Det handlar bland annat om stödåtgärder för nyanlända elever i form av till exempel reglering av förberedelseklass och möjligheter till prioriterad timplan i de obligatoriska skolformerna samt språkintrödnation i gymnasieskolan.²⁵

²² 29 kap. 2 § andra stycket femte punkten skollagen. Ibland kallas dessa barn för gömda eller papperslösa. Läs mer om barn som vistas i landet utan stöd av myndighetsbeslut eller författning i Skolverkets stödmaterial (2015). *Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning*.

²³ 29 kap. 3 § skollagen. En ungdom som är familjemedlem till en person som tillhör en främmande makts beskickning har som huvudregel inte rätt till gymnasieutbildning.

²⁴ 1 kap. 4 § skollagen.

²⁵ 3 kap. 12 a-f §§ och 17 kap. 3 §, 12 § och 16 § skollagen, 5 kap. 5 a § och 9 kap. 4 a § skolförordningen samt 6 kap. 7-8 §§ gymnasieförordningen.

1. Förutsättningar för arbetet

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och respektive skolforms läroplan.²⁶

Allmänna råd

Hemkommunen bör

1. genom samarbete med myndigheter säkerställa att nyanlända barn och ungdomar i kommunen så snart som möjligt kommer i kontakt med och får information om skolväsendet.

Huvudmannen bör

2. regelbundet förvissa sig om att rektorn för en skolenhet har tillräckliga resurser för att leva upp till bestämmelserna om mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever och vid behov omfördela resurserna mellan skolenheterna,
3. ha en långsiktig planering för mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever, och
4. skapa rutiner för att, med utgångspunkt i den långsiktiga planeringen, följa upp att arbetet med mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever fungerar på skolenheterna och i förekommande fall vidta nödvändiga åtgärder.

Rektorn bör

5. rektor bör regelbundet informera huvudmannen om behovet av resurser för att ge de nyanlända eleverna förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål samt vilka ytterligare resurser som skolenheten behöver,
6. se till att det finns rutiner för hur kvalitetsarbetet kring mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever ska bedrivas på skolenheten, samt
7. analysera lärarnas och övrig skolpersonals behov av kompetensutveckling avseende mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever och ge möjligheter till sådan kompetensutveckling.

Kommentarer

Organisera mottagande av nyanlända barn och ungdomar (punkten 1)

Hemkommunen ansvarar för att barnen ges skolgång och att ungdomar erbjuds plats vid en kommunal skolenhet. Det är viktigt att nyanlända barn och ungdomar samt deras vårdnadshavare utan onödigt dröjsmål kommer i kontakt med det obligatoriska skolväsendet respektive

²⁶ 1 kap. 4 § och 10 §, 2 kap. 8–8 a §§, 10 § och 34 §, 3 kap. 3 § samt 4 kap. 3–5 §§ skollagen samt Lgr11 avsnitt 2.8, Lgrsär11 avsnitt 2.8, Lspec 11 avsnitt 2.8 och Lsam11 avsnitt 2.8. Lgy11 avsnitt 2.6 och Lgysär13 avsnitt 2.6.

gymnasieutbildningen eller annan utbildning.²⁷ Asylsökande ska tas emot i grundskoleutbildning eller erbjudas plats i gymnasieutbildning så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden. Det bör dock ske senast en månad efter ankomsten.²⁸ Det är lämpligt att även andra nyanlända barn och ungdomar än asylsökande tas emot utan onödigt dröjsmål.

Hemkommunen behöver kontinuerligt föra en dialog med olika myndigheter, till exempel Migrationsverket och Socialtjänsten. Det kan också vara lämpligt att föra en dialog med olika organisationer som arbetar med nyanlända. Det är angeläget att berörda myndigheter och organisationer känner till vilka rutiner som gäller för mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända barn och ungdomar i kommunen. Det är även en fördel om information om kommunens skolorganisation och om vad som sker den första tiden i skolan finns översatt till de språk som nyanlända i kommunen behärskar. Barn och ungdomar samt deras vårdnadshavare behöver ges en överblick över vilka utbildningsvägar som finns i det svenska utbildningssystemet och vilka krav som finns för att ta del av de olika utbildningarna.

Genom det fria skolvalet får vårdnadshavare möjlighet att önska placering för sitt barn vid en särskild skolenhet i hela kommunen, inte bara i den kommundel eller stadsdel där de bor. De kan dessutom ansöka om plats på en fristående skola i eller utanför hemkommunen. Nyanlända elever utnyttjar i mindre utsträckning än andra elever det fria skolvalet. För att kunna dra nytta av de möjligheter som valfriheten ger, är det bra med information om det fria skolvalet på olika språk.

Ansvara för resursfördelningen (punkterna 2 och 5)

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och andra författningar.²⁹ Det innebär bland annat att huvudmannen behöver se till att skolenheterna har förutsättningar, till exempel i form av ekonomiska och personella resurser, för att leva upp till bestämmelserna om mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever.³⁰

I samband med resursfördelningen är det viktigt att huvudmannen tar hänsyn till behoven på de olika skolenheterna och eventuellt omfördelar resurserna, bland annat genom att föra en dialog med rektorerna. Ett betydelsefullt instrument för ökad likvärdighet i utbildningen är att elever ges stöd och stimulans samt att resurser fördelas utifrån elevernas olika förutsättningar och behov.³¹

Kommuner har rätt till statlig ersättning för vissa kostnader för asylsökande. Migrationsverket träffar överenskommelser med och betalar ut ersättning till kommuner som tar emot ensamkommande barn och ungdomar. En kommun eller en fristående skola har också rätt till ersättning för kostnader gällande utbildning för barn till asylsökande.³²

Det är rektorn som ansvarar för att ge lärare och övrig skolpersonal på skolenheten förutsättningar för arbetet med nyanlända elever. Rektorn ansvarar också för att fördela resurser med utgångspunkt i elevernas olika förutsättningar och behov.³³ Ibland är det inte tillräckligt att

²⁷ Om en elev har fyllt 18 år och är myndig samtalar skolan enbart med eleven, men elevens föräldrar kan alltid involveras om eleven själv önskar det. Vad som fortsättningsvis i materialet anges om vårdnadshavare gäller elever som ännu inte är myndiga.

²⁸ 4 kap. 1 a § skolförordningen och 12 kap. 14 § gymnasieförordningen.

²⁹ 2 kap. 8 § skollagen.

³⁰ Fortsättningsvis i materialet används ibland ”arbete med nyanlända elever” när såväl mottagande av som den fortsatta utbildningen för nyanlända elever avses.

³¹ 1 kap. 4 § och 2 kap. 8 a § skollagen.

³² 1 a §, 2 §, 5-6 §§ förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

³³ 2 kap. 10 § skollagen.

omprioritera resurserna på skolenheten, utan rektorn kan även behöva begära mer resurser av huvudmannen. Då kan huvudmannen behöva skjuta till extra resurser för att skolenheterna ska kunna leva upp till bestämmelserna i författningarna. Det kan till exempel handla om att sträva efter att skolenheterna har tillgång till lärare och övrig skolpersonal med adekvat kompetens så att elevens rätt till modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet kan tillgodoses. Det är viktigt att huvudmannen inventerar behovet av och tillgången till modersmålslärare och studiehandledare på modersmålet i organisationen. Huvudmannen kan i förekommande fall också behöva samordna resurserna mellan skolenheterna för att på så sätt underlätta ett samarbete, till exempel genom fjärrundervisning.

Det systematiska kvalitetsarbetet (punkterna 3, 4 och 6)

I all utbildning ska barnets bästa vara utgångspunkt.³⁴ Grundläggande för barns bästa är att inhämta och beakta deras åsikter. I det systematiska kvalitetsarbetet behöver huvudmannen och rektorn därför göra barnkonsekvensanalyser för att bedöma vilka konsekvenser ett beslut eller en åtgärd får för eleverna. Huvudmannen gör barnkonsekvensanalyser utifrån sitt ansvarsområde och rektorn utifrån sitt ansvarsområde.

Huvudmannen och rektorn på en skolenhet ska systematiskt och kontinuerligt följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen.³⁵ Mottagande av och den fortsatta utbildningen för nyanlända elever behöver därmed, precis som all annan verksamhet i skolan ingå i detta arbete. Det betyder att huvudmannen behöver ha en långsiktig och väl förankrad planering för hur arbetet med nyanlända elever ska organiseras. Huvudmannen behöver också ha en långsiktig och väl förankrad planering för hur elevernas kunskapsutveckling följs upp. Det ökar de nyanlända elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Huvudmannen behöver också föra en dialog med rektorerna på de olika skolenheterna för att få kunskap om hur arbetet med nyanlända elever fungerar på enheterna. På så sätt kan huvudmannen följa upp och få underlag för att utveckla sin långsiktiga planering för hur mottagandet och utbildningen ska organiseras och utvecklas.

Rektorn ansvarar för det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhetsnivå. Utifrån det utgångsläge och den kunskap om vad som behöver utvecklas i verksamheten, som synliggörs i och med detta arbete, behöver processerna för arbetet med de nyanlända eleverna utvecklas. Då blir det tydligt för all personal vad som ska prioriteras och utvecklas, när och hur olika insatser ska genomföras och vem som ansvarar för vad.³⁶ Med tydliga rutiner får lärare och övrig skolpersonal bättre förutsättningar att ge de nyanlända eleverna ett bra mottagande och en god utbildning.

Allas delaktighet är viktigt för ett välfungerande kvalitetsarbete. Om lärare och övrig skolpersonal tillsammans planerar, organiserar och följer upp arbetet med nyanlända elever på skolenheten får det en positiv inverkan på elevernas lärande.³⁷ En tydlig roll- och ansvarsfördelning mellan huvudman, rektor, lärare och övrig skolpersonal, där var och en utifrån sin roll och sitt uppdrag tar ett gemensamt ansvar för att utveckla verksamheten, är central. Om en sådan roll- och ansvarsfördelning saknas finns risk att kvaliteten istället avgörs av enskilda personers insatser.³⁸

³⁴ 1 kap. 10 § skollagen.

³⁵ 4 kap. 3-4 §§ skollagen.

³⁶ Se mer om kvalitetsarbetet i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98), *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet*.

³⁷ Skolverkets rapport 421, *Skolverkets lägesbedömning 2015*, s. 48-52.

³⁸ Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03, *Utbildningen för nyanlända elever*, s. 8.

Kompetensutveckling om arbetet med nyanlända elever (punkten 7)

Huvudmannen ska se till att personalen vid skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.³⁹ Rektorn har ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.⁴⁰ Lärare och övrig skolpersonal kan behöva kompetensutveckling för att kunna utveckla och förbättra arbetet med nyanlända elever i syfte att kunna ge eleverna stöd och stimulans för att kunna utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål. Alla lärare kan behöva kompetensutveckling om till exempel bedömning och uppföljning av nyanlända elevers kunskaper, andraspråksinlärning samt språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i skolans alla ämnen. Studiehandedare på modersmålet och modersmåls lärare kan ibland behöva kompetensutveckling om det svenska skolsystemet, skolans värdegrund och kunskapsuppdrag, då behörighetskrav saknas. Det finns även behov av kompetensutveckling för elevhälsan, lärare och övrig skolpersonal om till exempel traumatiserade barn och hedersrelaterat våld.

Remissversion

³⁹ 2 kap. 34 § skollagen.

⁴⁰ Lgr11 avsnitt 2.8, Lgrsär11 avsnitt 2.8, Lspec11 avsnitt 2.8, Lsam11 avsnitt 2.8, Lgy11 avsnitt 2.6 och Lgysär13 avsnitt 2.6.

2. Inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper för placering i undervisningsgrupp, årskurs och skolform

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁴¹

Allmänna råd

Huvudmannen bör

1. ha rutiner för hur rektorn är delaktig i och tar del av den genomförda bedömningen, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers kunskaper sker vid en central mottagningsenhet, och
2. skapa förutsättningar för rektorn att säkerställa att den nyanlända eleven både har lämplig placering och får lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

Rektorn bör

3. ha rutiner så att lärare och övrig skolpersonal så snart som möjligt informeras om behovet av att göra en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper, hur denna bedömning ska genomföras och vilka som ska medverka i bedömningen samt rutiner för hanteringen av underlag inför beslut om placering i undervisningsgrupp och årskurs,
4. vid den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper verka för att hon eller han får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, och
5. säkerställa att den nyanlända eleven har lämplig placering och får en lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms.

Lärare och övrig skolpersonal bör

6. utifrån skolans rutiner genomföra inledande bedömningar av den nyanlända elevens kunskaper och därefter göra en sammantagen analys av allt befintligt underlag inför rektorns beslut om placering i undervisningsgrupp och årskurs, och
7. i samband med den inledande bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper uppmärksamma tecken på att hon eller han kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.

⁴¹ 1 kap. 4 § och 10 §, 2 kap. 8 §, 3 kap. 3 §, 8-9 §§ och 12 a-f §§ skollagen.

Kommentarer

Under tiden den nyanlända elevens kunskaper bedöms (punkterna 2 och 5)

För att den nyanlända eleven ska få en lämplig placering och lämplig undervisning under den tid som hennes eller hans kunskaper inledningsvis bedöms behöver huvudmannen skapa förutsättningar för rektorerna vid skolenheterna. Det kan till exempel handla om ekonomiska och personella resurser eller lokalfrågor.

Rektorn behöver säkerställa att den nyanlända eleven erbjuds undervisning under tiden som hennes eller hans kunskaper bedöms. Även den inledande bedömningen avser undervisning. Vissa kommuner väljer att organisera verksamheten centralt på en mottagningsenhet eller liknande för alla nyanlända elever från olika skolenheter. I dessa fall är det fortfarande den nyanlända elevens ordinarie rektor som har ansvar för eleven, även under denna begränsade tid, vilket behöver vara tydligt för eleven och hennes eller hans vårdnadshavare. Rektorn har alltså ett ansvar oavsett om undervisningen fysiskt bedrivs i skolenhetens lokaler eller inte.

Lärare och övrig skolpersonal på en skolenhet behöver ta reda på vilka kunskaper eleven tidigare har utvecklat och vad eleven behöver fortsätta att utveckla.⁴² För de obligatoriska skolformerna ska därför en inledande bedömning av den nyanlända elevens kunskaper ske så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet.⁴³ Vid vilken tidpunkt en nyanländ elev ska anses vara mottagen inom skolväsendet är inte närmare reglerat, men det är lämpligt att tiden räknas från den dag då hon eller han har påbörjat sin utbildning på en skolenhet.

En nyanländ elev kan placeras antingen delvis i en förberedelseklass eller direkt i en ordinarie undervisningsgrupp under den inledande tvåmånadersperioden. Däremot är det inte möjligt att under den tid som den inledande bedömningen görs placera en nyanländ elev i en särskild undervisningsgrupp utan att rektorn har fattat ett beslut om särskilt stöd genom åtgärdsprogram.⁴⁴ En nyanländ elev kan inte heller tas emot i grundsärskolan eller specialskolan under den tid som den inledande bedömningen görs, utan att elevens hemkommun respektive Specialpedagogiska skolmyndigheten har fattat ett beslut om mottagande i någon av dessa skolformer. Om det under den tid som den inledande bedömningen görs uppmärksammas att en nyanländ elev eventuellt tillhör grundsärskolans eller specialskolans målgrupp behöver detta snarast utredas.⁴⁵

Bedöma nyanlända elevers kunskaper (punkterna 1, 4 och 6)

En inledande bedömning av nyanlända elevers kunskaper är grunden för planeringen av den fortsatta utbildningen. Rektorn har ett ansvar för att lärare och övrig skolpersonal känner till och följer rutinerna för den inledande bedömningen av nyanlända elevers kunskaper. I de fall denna bedömning sker vid skolenheten behöver rektorn också utse vilka som ska medverka i bedömningen. I de fall huvudmannen har en central mottagningsenhet är det ändå rektorns ansvar att säkerställa att den nyanlända elevens kunskaper bedöms. Huvudmannen behöver därför ha rutiner för hur rektorn vid skolenheten är delaktig i och tar del av den inledande bedömningen. Oavsett om bedömningen sker vid en central mottagningsenhet eller vid skolenheten är det viktigt att informationen om eleven överförs från de lärare som genomför den

⁴² Med kunskaper avses förmågor som eleven har förvärvat och utvecklat både i och utanför skolan.

⁴³ 3 kap. 12 d § skollagen.

⁴⁴ 3 kap. 11 § skollagen.

⁴⁵ Se mer om utredning inför mottagande i grundsärskolans i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20), *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.

inledande bedömningen till de som senare ska undervisa eleven. Det kan även vara den undervisande läraren som genomför den inledande bedömningen.

Det är önskvärt att bedömningen genomförs på elevens starkaste språk, men det är inte alltid praktiskt möjligt att på kort tid finna till exempel en modersmålslärare som talar det aktuella språket. Det är därför nödvändigt att skolan har ett visst handlingsutrymme att genomföra bedömningen på något annat språk.⁴⁶ Vissa nyanlända elever har tidigare undervisats på ett annat språk än sitt modermål. För dessa elever kan då skolspråket vara det starkaste språket. Rektorn ansvarar för att ta reda på vilket, eller vilka, språk som är elevens starkaste. Därefter behöver en auktoriserad tolk eller annan person som ger språkligt stöd, till exempel modersmålslärare eller studiehandledare på modersmålet, anlitas vid bedömningen av elevens kunskaper. I sådana fall där det inte inom rimlig tid går att finna en person som kan ge språkligt stöd på elevens starkaste språk kan bedömningen ibland behöva genomföras på något annat språk som eleven behärskar, till exempel engelska. Det är viktigt med en medvetenhet om att det kan få negativa konsekvenser för den nyanlända elevens förutsättningar att visa sina kunskaper om bedömningen inte genomförs på elevens starkaste språk. Vid beslut om placering i undervisningsgrupp, årskurs och skolform kan rektorn behöva ta hänsyn till det.

När den inledande bedömningen av en nyanländ elevs kunskaper genomförs är det en fördel om lärare med ämneskunskaper gör bedömningen, eftersom det ger bättre förutsättningar för adekvata bedömningar. Läraren ska samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling.⁴⁷ För att skapa så goda förutsättningar som möjligt för den nyanlända elevens utveckling och lärande är det viktigt att lärare och övrig skolpersonal samarbetar och kommunicerar med eleven och hennes eller hans vårdnadshavare. Det är också viktigt att lyssna in och ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som eleven och vårdnadshavare har om elevens situation och om skolan i det eller de länder där eleven tidigare varit bosatt.

Om en nyanländ elev har sådana kunskaper att hon eller han har nått grundskolans kunskapskrav kan frågan om prövning aktualiseras. Den som vill ha betyg från grundskolan har rätt att genomgå prövning för betyg.⁴⁸

Placering i undervisningsgrupp och årskurs (punkterna 3 och 6)

Rektorn behöver besluta om placering i undervisningsgrupp och årskurs inom två månader från den dag då eleven har påbörjat sin utbildning på skolenheten. Inför rektorns beslut behöver lärare och övrig skolpersonal göra en sammantagen analys av allt befintligt underlag. Förutom att ta hänsyn till den nyanlända elevens kunskaper behöver skolan även ta hänsyn till hennes eller hans ålder och till sociala faktorer. Elevens åsikt ska så långt som möjligt vägas in.⁴⁹ Endast i undantagsfall är det lämpligt att en nyanländ elev placeras i en lägre årskurs än där eleven åldersmässigt skulle ha gått enligt det svenska skolsystemet. Sådana undantagsfall kan vara att en nyanländ elev saknar tidigare utbildning eller har en kortare utbildningsbakgrund. En placering av eleven utifrån hennes eller hans kunskapsnivå utan att ta hänsyn till behovet av kontakter med jämnåriga kan försvåra möjligheterna till integration. Om den skolenhet där den nyanlända elevens kunskaper har bedömts inte anordnar den årskurs som eleven placerats i, får eleven omplaceras till en annan skolenhet.⁵⁰

⁴⁶ Prop. 2014/15:45 s. 29.

⁴⁷ Lgr11 avsnitt 2.4, Lgrsär11 avsnitt 2.4, Lspec11 avsnitt 2.4 och Lsam11 avsnitt 2.4.

⁴⁸ 10 kap. 23 § skollagen. Prövning i specialskolan regleras i 12 kap. 23 § skollagen.

⁴⁹ 1 kap. 10 § skollagen.

⁵⁰ 10 kap. 31 § och 11 kap. 30 § skollagen samt prop. 2014/15:45 s. 32-33.

I vissa fall kan det dock tidigt stå klart att en inledande bedömning av en nyanländ elevs kunskaper inte behövs. Så kan till exempel vara fallet om eleven har gått i en svensk utlandsskola under den tid hon eller han bott utomlands. I ett sådant fall kan rektorn omgående besluta om placering i årskurs och ordinarie undervisningsgrupp på heltid.

Vid övergångar behöver den avlämnande skolenheten ge relevant information till den mottagande skolenheten och den mottagande skolenheten behöver aktivt ta emot och använda sig av informationen. När en elev byter skolenhet eller skolform finns annars risken att information går förlorad. Även vid övergångar inom skolenheten behöver relevant information överföras.⁵¹ När informationsöverföring sker eller ska ske är det viktigt att beakta om uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.⁵²

Om en elev avgår från utbildningen hos en huvudman utan att slutbetyg utfärdats ska rektorn utfärda ett avgångsintyg. Avgångsintyget ska sändas till elevens vårdnadshavare. Om det är känt var eleven ska fortsätta sin utbildning, ska intyget också sändas till huvudmannen för utbildningen.⁵³

Om en nyanländ elev, vars kunskaper har bedömts, byter skolenhet är det inte rimligt att elevens kunskaper bedöms ytterligare en gång vid den mottagande skolenheten. Den mottagande skolenheten kan istället använda sig av den inledande bedömningen som genomfördes på den avlämnande skolenheten, men kan också behöva göra egna kompletterande bedömningar. Eleven kan till exempel ha gjort stora framsteg sedan den inledande bedömningen gjordes eller så kan behov av särskilt stöd ha uppmärksammats.

Det förekommer att nyanlända elever byter skolenhet efter relativt kort tid. Den första skolenheten kanske inte ens är färdig med den inledande bedömningen av en elevs kunskaper. Väl förankrade rutiner kan vara ett stöd för att överlämna så användbar information till den mottagande skolenheten som möjligt.

Uppmärksamma behov av särskilt stöd (punkten 7)

I samband med den inledande bedömningen av en nyanländ elevs kunskaper, eller efter en tid i skolan, kan lärare och övrig skolpersonal uppmärksamma signaler om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd och att elevens stödbehov inte kan tillgodoses genom en åtgärd till stöd för nyanlända elever, till exempel förberedelseklass eller prioriterad timplan. Signaler om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd kan till exempel vara att hon eller han skulle ha haft behov av särskilt stöd även om eleven hade fått undervisning i det eller de länder eleven tidigare varit bosatt.⁵⁴ Detta ska då, precis som för alla elever, anmälas till rektorn som behöver tillsätta en utredning för att ta reda på om eleven är i behov av särskilt stöd.⁵⁵ Då ansvarar rektorn för att behovet av särskilt stöd skyndsamt utreds. Lärare och övrig skolpersonal behöver även fortsättningsvis följa upp och vara uppmärksamma på elevens språk- och kunskapsutveckling oavsett om eleven är i behov av särskilt stöd eller inte.

⁵¹ Skolverkets stödmaterial (2014), *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*, s. 16-21.

⁵² 23 kap. 2-4 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 29 kap. 14 § skollagen.

⁵³ 6 kap. 17-18 §§ skolförordningen.

⁵⁴ Prop.2014/15:45 s. 49.

⁵⁵ Se mer om särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

3. Undervisning för nyanlända elever

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁵⁶

Allmänna råd

Rektorn bör

1. skapa rutiner för att säkerställa att elever i förberedelseklass så snart som möjligt på heltid kan delta i undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp och årskurs.

Lärare och övrig skolpersonal bör

2. utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne, samt
3. gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev i förberedelseklass så snart som möjligt kan delta i sin ordinarie undervisningsgrupp på heltid och för att underlätta övergången mellan förberedelseklassen och den ordinarie undervisningsgruppen.

Kommentarer

Organisera och genomföra undervisning för nyanlända elever (punkterna 1, 2 och 3)

All undervisning måste utformas och anpassas för att ge stöd och stimulans utifrån varje elevs förutsättningar och behov. Rektorn avgör hur undervisningen av nyanlända elever organiseras på lämpligaste sätt på skolenheten. Hon eller han fattar beslut om elevens placering i undervisningsgrupp och årskurs, vilket kan innebära placering i en ordinarie undervisningsgrupp på heltid eller delar av tiden i förberedelseklass. Det är inte tillåtet att en elev får all sin undervisning i förberedelseklassen.⁵⁷ Undervisningen av nyanlända elever ska följa läroplanen och kursplanerna för aktuell skolform och behöver utgå från de fem centrala områdena för en strukturerad undervisning: planering, genomförande, kunskapsbedömning och betygssättning, uppföljning och dokumentation.⁵⁸

Den bedömning av elevens kunskaper som inledningsvis har genomförts utgör ett underlag för hur den fortsatta undervisningen kan organiseras och genomföras. Det är viktigt att skolan verkar för att den nyanlända eleven blir socialt delaktig, vilket skapar goda förutsättningar för utveckling och lärande. Skolan behöver även informera eleven och hennes eller hans vårdnadshavare om hur undervisningen kommer att organiseras. Skolan behöver också på ett tydligt och respektfullt sätt informera om skolans värdegrund och kunskapsuppdrag.

⁵⁶ 1 kap. 10 §, 2 kap. 9-10 §§ och 3 kap. 12 a-f §§ skollagen samt 5 kap. 4 §, 5 a § och 9 kap. 4 a § skolförordningen.

⁵⁷ 2 kap. 9-10 §§ och 3 kap. 12 f § skollagen.

⁵⁸ 1 kap. 11 § skollagen. Se mer om strukturerad undervisning i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2011:149), *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan* samt i Skolverkets stödmaterial (2011), *Kunskapsbedömning i skolan - praxis, begrepp, problem och möjligheter*.

Elevhälsan har en avgörande roll, både för den enskilda elevens möjligheter att må bra och att lyckas i skolan, samt för lärarens och övrig skolpersonals arbete med nyanlända elever. Det är också viktigt att studie- och yrkesvägledare involveras i ett tidigt skede. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav.⁵⁹

Det krävs ett medvetet arbete under lång tid för att en nyanländ elev ska kunna erövra de språkliga kunskaper som fordras i skolans olika ämnen. Det tar vanligen mellan sex och åtta år för flerspråkiga elever att utveckla skolspråket så att de kan använda det för olika syften och mottagare.⁶⁰ Lärare i alla ämnen har därför ett gemensamt ansvar att arbeta språk- och kunskapsutvecklande, något som gynnar alla elever. Språkutvecklingen främjas om undervisningen utgår från innehållet i ämnesundervisningen och inte fokuserar på övningar med isolerade ord och fraser ryckta ur sitt sammanhang. Därför är det inte lämpligt att för ensidigt bli inriktad på elevens kunskaper i svenska.⁶¹

Studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan vara betydelsefullt för elevens kunskapsutveckling. När eleven får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, vilka annars inte kan uttryckas fullt ut på grund av otillräcklig svenska, stärker det självförtroendet och studiemotivationen. Det möjliggör också för lärare att få en ökad förståelse för elevens faktiska kunskaper i respektive ämne.⁶² Både studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan under vissa förutsättningar genomföras som fjärrundervisning.⁶³

Studiehandledning på modersmålet kan ges antingen i form av extra anpassningar eller i form av särskilt stöd. Studiehandledning på modersmålet räknas som extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen när insatserna är av mindre ingripande karaktär och som särskilt stöd när insatserna är av mer varaktig och ingripande karaktär.⁶⁴ Elever med annat modersmål än svenska ska som regel erbjudas modersmålsundervisning, men det är frivilligt för eleverna om de vill läsa ämnet eller inte.⁶⁵ Det finns forskning som pekar på att när såväl modersmålet som andraspråket används parallellt ökar förutsättningarna för både språkutveckling och kunskapsutveckling i olika ämnen.⁶⁶

Undervisningen i de obligatoriska skolformerna ska omfatta antingen undervisning i ämnet svenska eller i ämnet svenska som andraspråk. Undervisning i svenska som andraspråk ska anordnas för de elever som bedöms behöva det.⁶⁷ Rektor fattar beslut om denna undervisning för en elev, vilket innebär att det inte går att fatta generella beslut om att hela grupper på en skola läser svenska som andraspråk. Svenska som andraspråk kan genom sin struktur och sitt innehåll

⁵⁹ Se mer om studie- och yrkesvägledning i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:180), *Arbete med studie- och yrkesvägledning*.

⁶⁰ Skolverkets forskningsöversikt (2011), *Greppa språket – Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*, s. 39.

⁶¹ Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 75.

⁶² Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 85.

⁶³ 10 kap. 3 § skollagen och 5 a kap. 1-5 §§ skolförordningen. Med fjärrundervisning avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

⁶⁴ Se mer om extra anpassningar och särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

⁶⁵ 10 kap. 4 och 7 §§, 11 kap. 6 och 10 §§, 12 kap. 4 och 7 §§ och 13 kap. 4 och 7 §§ skollagen.

⁶⁶ Axelsson m fl (2002), *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads storsatsning- målområde, språkutveckling och skolresultat*, s. 23.

⁶⁷ 10 kap. 4 §, 11 kap. 6 §, 12 kap. 4 § och 13 kap. 4 § skollagen samt 5 kap. 14-15 §§ skolförordningen.

göra det möjligt för elever som inte har svenska som modersmål att få stöd i sin **språkutveckling** genom en undervisning som bygger på att det är ett andraspråk som ska utvecklas.⁶⁸

Precis som vid den inledande bedömningen av en nyanländ elevs kunskaper kan lärare och övrig skolpersonal i samband med undervisningen uppmärksamma signaler om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd eller att eleven kan tillhöra målgruppen för en annan skolform, till exempel grundsärskolan. Detta ska då, precis som för alla elever, anmälas till rektorn som ska se till att de utreds.⁶⁹

Undervisning i förberedelseklass (punkterna 1, 2 och 3)

Syftet med förberedelseklass är att ge en nyanländ elev bättre möjligheter att nå kunskapskraven i olika ämnen. Det ger också möjlighet till en introduktion till den svenska skolan och dess värdegrund. Undervisningen i förberedelseklassen i ett ämne ska upphöra så snart eleven bedöms kunna följa den ordinarie undervisningen i det ämnet. Det innebär att undervisningen i olika ämnen successivt flyttas över till den ordinarie undervisningen. Med en god tillgång till studiehandledning på modersmålet kan eleven ha möjlighet att övergå till den ordinarie undervisningsgruppen i ett tidigare skede än annars. Elevens språkkunskaper är därmed inte ensamt avgörande för elevens behov av undervisning i förberedelseklass. En sammantagen bedömning måste göras av elevens möjligheter att tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen.⁷⁰

En framgångsfaktor är att rektorn tar ett tydligt ansvar som pedagogisk ledare även för undervisningen i förberedelseklassen.⁷¹ Rektorn behöver ha rutiner för att säkerställa att elever i förberedelseklass så snart som möjligt på heltid kan delta i undervisningen i sin ordinarie undervisningsgrupp och årskurs. Hur stor del av elevens undervisning som sker i förberedelseklassen och hur stor del som sker i den ordinarie undervisningsgruppen måste avgöras i varje enskilt fall. Det finns inte någon skyldighet att inrätta förberedelseklasser, men för många elever kan det vara lämpligt att undervisningen organiseras på det sättet.

Undervisning i förberedelseklass ska så långt som möjligt, såväl lokalmässigt som verksamhetsmässigt, bedrivas i nära anslutning till annan undervisning.⁷² En plötsligt uppkommen situation med många nyanlända elever kan dock göra det omöjligt att direkt anordna undervisning för dessa elever tillräckligt nära övrig undervisning med hänsyn till bland annat tillgången på lokaler. I de fall förberedelseklassen är separat placerad inom skolenheten riskerar det att begränsa elevens förutsättningar att successivt delta mer och mer i den ordinarie undervisningen. Det kan också leda till att en nyanländ elev får svårare att lära känna övriga elever i den ordinarie undervisningsgruppen. Även samarbete mellan lärare och övrig skolpersonal i förberedelseklassen och i den ordinarie undervisningsgruppen kan försvåras.

Lärare och övrig skolpersonal behöver fortlöpande bedöma hur elevens kunskaper i olika ämnen utvecklas under tiden i förberedelseklassen. På så sätt kan eleven förberedas på att succesivt få ökad undervisning i den ordinarie undervisningsgruppen. För att undvika godtyckliga och subjektiva bedömningar om eleven behöver rektorn utforma rutiner för övergång mellan förberedelseklass och ordinarie undervisningsgrupp. Om samarbetet mellan personalen i

⁶⁸ Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 84.

⁶⁹ Se mer om särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

⁷⁰ 5 kap. 5 a § skolförordningen och prop. 2014/15:45 s. 46-47.

⁷¹ Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03 (2014), *Utbildningen för nyanlända elever*, s. 21.

⁷² 5 kap. 5 a § skolförordningen och prop. 2014/15:45 s. 46.

förberedelseklassen och i den ordinarie undervisningsgruppen fungerar väl och det finns tydliga rutiner kan det påskynda elevens övergång.

Remissversion

4. Undervisningstid för nyanlända elever

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och skolförordningen.⁷³

Allmänna råd

Rektorn bör

1. skapa rutiner för beslut om prioriterad timplan och för att säkerställa att tiden mellan olika ämnen vid behov omfördelas för elever med prioriterad timplan.

Lärare och övrig skolpersonal bör

2. vid behov informera rektorn ifall ett beslut om en elevs prioriterade timplan behöver förändras eller avslutas.

Kommentarer

Prioriterad timplan (punkterna 1 och 2)

En nyanländ elev får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i samma årskurs genom en omfördelning av undervisningstiden. Ett beslut om prioriterad timplan får fattas om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. Rektorn beslutar om prioriterad timplan.⁷⁴ Hon eller han får fatta beslut om prioriterad timplan under högst ett av de fyra år som en elev räknas som nyanländ. En elev får omfattas av prioriterad timplan under högst ett år och hon eller han får inte under denna tid ges mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen. Avsikten är inte att eleven efter avslutad undervisning enligt prioriterad timplan ska kompenseras för de timmar som omfördelats från ett eller flera ämnen. Den totala tiden kan inte bli mindre, men däremot kan tiden i varje ämne som prioriteras bort bli mindre. Rektorn behöver därför ha rutiner för beslut om prioriterad timplan och för att säkerställa att tiden mellan olika ämnen vid behov omfördelas för elever med prioriterad timplan.

Prioriterad timplan hindrar inte att en elev samtidigt kan få sin undervisning i förberedelseklass. I vilken mån eleven ska få viss del av undervisning i förberedelseklass och i vilken mån prioriterad timplan ska tillämpas kräver var för sig separata beslut.⁷⁵ Det är inte reglerat hur beslut om prioriterad timplan ska dokumenteras, men det kan vara bra att föra anteckningar för att kunna utvärdera om insatsen har haft önskad effekt.

En prioriterad timplan ger till exempel möjlighet att omfördela undervisningstiden så att den nyanlända eleven läser svenska som andraspråk istället för biologi under en kortare period, för att sedan omfördela tiden så att eleven istället läser svenska som andraspråk istället för geografi. Vid beslut om prioriterad timplan får inte avvikelser från de ämnen och mål som gäller för

⁷³ 1 kap. 10 § och 9 kap. 4 a § skolförordningen.

⁷⁴ 9 kap. 4 a § skolförordningen.

⁷⁵ Prop. 2014/15:45 s. 45.

utbildningen göras, till skillnad från när det är fråga om anpassad studiegång.⁷⁶ Elevens möjligheter att uppnå kunskapskraven i andra ämnen får alltså inte bli lidande om undervisningstiden genom en prioriterad timplan omfördelas till förmån för svenska eller svenska som andraspråk. När ett ämne inte längre är bortprioriterat följer eleven undervisningen i det ämnet med sin ordinarie undervisningsgrupp.

Den inledande och fortsatta bedömningen av den nyanlända elevens kunskaper kan utgöra underlag för rektorns beslut om prioriterad timplan. När rektorn har fattat beslutet är det lärarnas och den övriga skolpersonalens ansvar att fortsätta att följa elevens kunskapsutveckling och vid behov informera rektorn om behov av att omfördela tiden mellan olika ämnen.

För en nyanländ elev ska den totala undervisningstiden efter ett beslut om placering i årskurs motsvara minst den tid som återstår för övriga elever i den årskursen under den kvarvarande skoltiden.⁷⁷ Det innebär till exempel att om en elev placeras i årskurs 8 under vårterminen behöver elevens totala undervisningstid i respektive ämne minst motsvara den tid som återstår i ämnet under resterande del av vårterminen i årskurs 8 och under årskurs 9.

Huvudmannen får besluta om ytterligare undervisningstid utöver den garanterade undervisningstiden och eleverna är i så fall skyldiga att delta.⁷⁸ Detta ger möjlighet för en nyanländ elev att få så mycket undervisningstid som möjligt samtidigt som extra tid ges till undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. Ibland kan en prioriterad timplan behöva kombineras med utökad undervisningstid för att eleven ska ha förutsättningar att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.⁷⁹

⁷⁶ Prop. 2014/15:45 s. 38.

⁷⁷ 10 kap. 5 § skollagen, 11 kap. 7 § 12 kap. 5 § och 13 kap. 5 § skollagen.

⁷⁸ 7 kap. 17 § skollagen och 9 kap. 3 §, 10 kap. 2 §, 11 kap. 2 § och 12 kap. 2 § skolförordningen.

⁷⁹ Prop. 2014/15:45 s. 38-39.

5. Gymnasieutbildning för nyanlända elever

Aktuella bestämmelser

De allmänna råden i denna del utgår från bestämmelser i skollagen och gymnasieförordningen.⁸⁰

Allmänna råd

Huvudmannen bör

1. skapa rutiner för den inledande bedömningen av språkkunskaperna hos de nyanlända ungdomar som ska tas emot på språkintröduktion i gymnasieskolan, och
2. ha rutiner för hur rektorn vid den gymnasieskolenhet där en nyanländ elev ska tas emot tar del av genomförda bedömningar, i de fall inledande bedömningar av nyanlända elevers språkkunskaper sker vid en central enhet inom huvudmannens organisation.

Rektorn bör

3. skapa rutiner för att säkerställa att kunskapsutvecklingen hos en elev på språkintröduktion i gymnasieskolan fortlöpande bedöms, så att eleven så snart som möjligt kan delta fullt ut i undervisningen i det gymnasieprogram som eleven önskar, och
4. verka för att den nyanlända eleven får visa sina kunskaper i olika ämnen på sitt starkaste språk.

Lärare och övrig skolpersonal bör

5. utbyta kunskaper och erfarenheter om en nyanländ elev för att följa elevens språk- och kunskapsutveckling i varje ämne,
6. gemensamt planera och genomföra undervisningen så att en elev på språkintröduktion så snart som möjligt kan delta fullt ut i det gymnasieprogram som eleven önskar, och
7. uppmärksamma tecken på att en nyanländ elev kan vara i behov av annat stöd än åtgärder för nyanlända och då skyndsamt anmäla till rektorn att det finns behov av att göra en utredning om särskilt stöd eller om mottagande i en annan skolform.

Kommentarer

Inför mottagande på språkintröduktion i gymnasieskolan (punkterna 1 och 2)

Innan en nyanländ elev tas emot till språkintröduktion ska en bedömning av hennes eller hans språkkunskaper göras i god tid.⁸¹ Vad som menas med ”i god tid” är inte närmare reglerat. Ett riktmärke kan vara motsvarande tidsåtgång som vid den inledande bedömningen av nyanlända

⁸⁰ 2 kap. 8 §, 3 kap. 8-9 §§, 17 kap. 3,12 och 16 §§ skollagen samt 6 kap. 7-8 §§ gymnasieförordningen.

⁸¹ 6 kap. 7 § gymnasieförordningen.

elevers kunskaper i de obligatoriska skolformerna. Det innebär att ett riktmärke kan vara att elevens språkkunskaper bedöms så snart som möjligt och senast inom två månader från det att hon eller han tagits emot i skolväsendet. I de fall den nyanlända elevens kunskaper redan har bedömts i någon av de obligatoriska skolformerna kan bedömningen av hennes eller hans språkkunskaper troligen ske ännu snabbare.

När en nyanländ elevs språkkunskaper bedöms inför mottagande till språkintröduktion är det viktigt att uppmärksamma att kunskaper kan vara förvärvade och utvecklade både i och utanför skolan. Många nyanlända elever har teoretiska och praktiska kunskaper kopplade till olika yrken. Dessa kunskaper är viktiga att både bekräfta och ta vara på inför den fortsatta utbildningen.

Vissa kommuner väljer att organisera bedömning av nyanlända elevers kunskaper centralt på en mottagningsenhet, en antagningsenhet eller liknande. I dessa fall behöver rektorn vid den gymnasieskolnheten som ska ta emot eleven ta del av den genomförda bedömningen. Huvudmannen behöver därför ha tydliga rutiner för hur detta organiseras.

Övergången från de obligatoriska skolformerna till gymnasieutbildningen är generellt sett komplex för alla elever. De nyanlända eleverna kan särskilt behöva uppmärksammas vid övergången.⁸² Det är inte självklart att alla nyanlända elever ska gå på språkintröduktion. Möjligheten att söka till valfri gymnasieutbildning gäller för dessa elever, precis som för alla andra, under förutsättning att de nått behörighet för önskat program.

Organisera och genomföra undervisning för nyanlända elever (punkterna 3, 4, 5 och 6)

Rektorn behöver skapa rutiner för att säkerställa att kunskapsutvecklingen hos en nyanländ elev på språkintröduktion i gymnasieskolan fortlöpande bedöms, så att hon eller han så snart som möjligt kan delta fullt ut i undervisningen i önskat gymnasieprogram. Vidare behöver rektorn verka för att den nyanlända eleven inledningsvis får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk. Det är inte alltid möjligt att finna någon person som talar det aktuella språket, därför behöver skolan ha ett visst handlingsutrymme för att bedöma elevernas kunskaper på något annat språk som eleven behärskar, till exempel engelska. Vissa nyanlända elever har tidigare undervisats på ett annat språk än sitt modersmål. För dessa elever kan då skolspråket vara det starkaste språket, vilket kan gynna elevens kunskapsutveckling. Det är viktigt med en medvetenhet om att det kan få negativa konsekvenser för den nyanlända elevens förutsättningar att visa sina kunskaper om inte eleven inledningsvis får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk.

När läraren analyserar elevens språkliga förmåga räcker det inte med att konstatera att eleven har ett fungerande vardagsspråk och ett gott flyt, utan analysen måste ha en tydlig inriktning på hur väl eleven behärskar ett kunskapsrelaterat språk, ett så kallat skolspråk.⁸³ Det krävs ett medvetet arbete under lång tid för att en nyanländ elev ska erövra de språkliga kunskaper som fordras i gymnasieutbildningens olika ämnen och kurser. Det tar vanligen mellan sex och åtta år för flerspråkiga elever att utveckla skolspråket så att de kan använda det för olika syften och mottagare.⁸⁴ Lärare i alla ämnen och kurser har därför ett ansvar att arbeta språk- och kunskapsutvecklande, något som gynnar alla elever. Språkinläringen främjas om undervisningen utgår från innehållet i undervisningen och inte fokuserar på övningar med isolerade ord och

⁸² Skolverkets stödmaterial (2014), *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*, s. 15 och 25.

⁸³ Skolverkets stödmaterial (2013), *Introduktionsprogrammet språkintröduktion*, s. 6.

⁸⁴ Skolverkets forskningsöversikt (2011), *Greppa språket – Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*, s. 39.

fraser ryckta ur sitt sammanhang. Därför är det inte lämpligt att för ensidigt bli inriktad på elevens kunskaper i svenska.⁸⁵

Språkintröduktion ska innehålla undervisning i grundskoleämnena svenska eller svenska som andraspråk. I övrigt ska språkintröduktion innehålla de ämnen och kurser som den nyanlända eleven behöver för sin fortsatta utbildning.⁸⁶ Hur utbildningen för eleven i språkintröduktion utformas, vilka ämnen eller kurser hon eller han kan delta i, är alltid en bedömning som måste göras individuellt. Målsättningen är att eleven så snart som möjligt ska delta fullt ut i undervisningen i det gymnasieprogram som hon eller han önskar. Rektorn har ansvar för att skolan, i dialog med eleven, upprättar en individuell studieplan för varje elev och reviderar den vid behov.⁸⁷

Studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan vara betydelsefullt för elevens kunskapsutveckling. När eleven får visa sina kunskaper på sitt starkaste språk, vilka annars inte kan uttryckas fullt ut på grund av otillräcklig svenska, stärker det självförtroendet och studiemotivationen. Det möjliggör också för lärare att få en ökad förståelse för elevens faktiska kunskaper i respektive ämne.⁸⁸ Både studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning kan under vissa förutsättningar genomföras som fjärrundervisning.⁸⁹

Studiehandledning på modersmålet kan ges antingen i form av extra anpassningar eller som särskilt stöd. Studiehandledning på modersmålet räknas som extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen när insatserna är av mindre ingripande karaktär och som särskilt stöd när insatserna är av mer varaktig och ingripande karaktär.⁹⁰

Elever med annat modersmål än svenska ska som regel erbjudas modersmålsundervisning, men det är frivilligt för eleverna om de vill läsa ämnet eller inte.⁹¹ Det finns forskning som pekar på att om såväl modersmålet som andraspråket används parallellt ökar förutsättningarna för både språkutveckling och kunskapsutveckling i olika ämnen.⁹²

En elev som har ett annat språk än svenska som modersmål får läsa svenska som andraspråk som gymnasiegemensamt eller gymnasiesärskolegemensamt ämne och svenska som individuellt val.⁹³ Svenska som andraspråk kan genom sin struktur och sitt innehåll göra det möjligt för elever som inte har svenska som modersmål att få stöd i sin språkutveckling genom en undervisning som bygger på att det är ett andraspråk som ska utvecklas.⁹⁴

⁸⁵ Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 75.

⁸⁶ 6 kap. 8 § gymnasieförordningen.

⁸⁷ Lgy11 avsnitt 2.6 och Lgysär13 avsnitt 2.6.

⁸⁸ Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 85.

⁸⁹ 1 kap. 3 § skollagen och 5 a kap. 1-5 §§ skolförordningen. Med fjärrundervisning avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid.

⁹⁰ Se mer om extra anpassningar och särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40), *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

⁹¹ 15 kap. 19 § skollagen.

⁹² Axelsson m fl (2002), *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads storsatsning- målområde, språkutveckling och skolresultat*, s. 23.

⁹³ 4 kap. 11 § gymnasieförordningen.

⁹⁴ Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande – en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*, s. 84.

De nyanlända eleverna kan även ha rätt att delta i utbildning i svenska för invandrare från och med andra kalenderhalvåret det år hon eller han fyller 16 år.⁹⁵ För att underlätta integrationen med jämnåriga kan utbildningen i svenska för invandrare ges vid gymnasieskolan istället för vid den kommunala vuxenutbildningen.

För att skapa så goda förutsättningar som möjligt för den nyanlända elevens utveckling och lärande är det viktigt att lärare och övrig skolpersonal samarbetar och kommunicerar med eleven och hennes eller hans vårdnadshavare. Det är också viktigt att lyssna in och ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som eleven och vårdnadshavare har om elevens situation samt om skolan i det eller de länder där eleven tidigare varit bosatt.⁹⁶

Elevhälsan har en avgörande roll, både för den enskilda elevens möjligheter att må bra och att lyckas i skolan, samt för lärares och övrig skolpersonals arbete med nyanlända elever. Det är också viktigt att studie- och yrkesvägledare involveras i ett tidigt skede. Nyanlända elever behöver, oavsett skolform, få information om utbildningssystemet, sina möjligheter till studier och arbetsmarknadens kompetenskrav.⁹⁷

När en elev byter gymnasieprogram behöver information om eleven överföras till det mottagande programmet. Det gäller oavsett om det nya programmet ges vid samma skolenhet eller om eleven byter skolenhet. Rektorn, lärare och övrig skolpersonal vid det program som eleven ska börja på behöver aktivt ta emot och använda sig av informationen. Det är därför viktigt att rektorn skapar rutiner för att säkerställa att information om en nyanländ elev förs vidare till det program, inom eller utom skolenheten, som eleven ska börja på eller till den skolform som eleven ska börja i. Om en elev övergår till en annan skolenhet eller avbryter studierna, ska eleven få ett utdrag ur betygskatalogen. När en elev övergår till en annan skolenhet ska läraren lämna skriftlig information till den nya skolenheten om de kurser som eleven har påbörjat men inte slutfört.⁹⁸ När informationsöverföring sker eller ska ske är det viktigt att beakta om uppgifterna omfattas av sekretess eller tystnadsplikt.⁹⁹

Uppmärksamma behov av särskilt stöd (punkten 7)

Lärare och övrig skolpersonal kan uppmärksamma signaler om att en nyanländ elev kan vara i behov av särskilt stöd. Signaler om att eleven kan vara i behov av särskilt stöd kan till exempel vara att hon eller han skulle ha haft behov av särskilt stöd även om eleven hade fått undervisning i det eller de länder eleven tidigare varit bosatt.¹⁰⁰ Detta ska då, precis som för alla elever, anmälas till rektorn, som då behöver utreda om eleven är i behov av särskilt stöd.¹⁰¹

Om det finns signaler om att en nyanländ elev kan tillhöra gymnasiesärskolans målgrupp behöver detta utredas och hemkommunen behöver fatta ett beslut om mottagande i gymnasiesärskolan innan eleven kan tas emot i skolformen.¹⁰²

⁹⁵ 20 kap. 31 § och 29 kap. 2 och 3 §§ skollagen samt 6 kap. 8 gymnasieförordningen.

⁹⁶ Lgy11 avsnitt 2.5 och Lgysär 13 avsnitt 2.5.

⁹⁷ Se mer om studie- och yrkesvägledning i Skolverkets allmänna råd (SKOLF 2013:180) *Arbete med studie- och yrkesvägledning*.

⁹⁸ 8 kap. 9 § gymnasieförordningen.

⁹⁹ 23 kap. 2-4 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och 29 kap. 14 § skollagen.

¹⁰⁰ Prop. 2014/15:45 s. 49.

¹⁰¹ Se mer om särskilt stöd i Skolverkets allmänna råd (SKOLF 2014:40) *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*.

¹⁰² Se mer om mottagande i Skolverkets allmänna råd (SKOLF 2013:20) *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*.

Referenser

Lagar

Skollagen (2010:800)
Föräldrabalken (1949:381)
Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Förordningar

Förordningen (2002:1118) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.
Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet
Förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall
Förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet i vissa fall
Förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för grundsärskolan
Gymnasieförordningen (SFS 2010:2039)
Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan
Skolförordningen (SFS 2011:185)
Förordningen (SKOLFS 2013:148) om läroplan för gymnasiesärskolan

Förarbeten

Regeringens proposition 2014/15:45, *Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång*

Skolverkets allmänna råd

Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2011:149) *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*
Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) *Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet*
Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:20) *Mottagande i grundsärskolan och gymnasiesärskolan*
Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2013:180) *Arbete med studie- och yrkesvägledning*
Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2014:40) *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*

Övrigt

Axelsson, M., Lenartson-Hokkanen, I. & Sellgren, M. (2002) *Den röda tråden – utvärdering av Stockholm stads storsatsning- målområde, språkutveckling och skolresultat*. Stockholm Skolforskningsinstitutet
Skolinspektionens kvalitetsgranskning rapport 2014:03 (2014), *Utbildningen för nyanlända elever*
Skolverkets forskningsöversikt (2011) *Greppa språket – Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*
Skolverkets stödmaterial (2011) *Kunskapsbedömning i skolan - praxis, begrepp, problem och möjligheter*
Skolverkets stödmaterial (2013) *Introduktionsprogrammet Språkintrödningsprogrammet*
Skolverkets stödmaterial (2014) *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer – Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*
Skolverkets rapport 421 (2015) *Skolverkets lägesbedömning*
Skolverkets stödmaterial (2015) *Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning*
Vetenskapsrådets rapportserie 6:2010 (2010), *Nyanlända och lärande. En forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*

Bilaga 1: De aktuella bestämmelserna i sin helhet

De allmänna råden utgår från följande bestämmelser.

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § Syftet med utbildningen inom skolväsendet

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.

1 kap. 10 § Särskild hänsyn till barnets bästa

I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2 kap. 8 § Huvudmannens ansvar för utbildningen

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

2 kap. 8 a § Kommuners resursfördelning

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 9 § Rektor och förskolechef

Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Det pedagogiska arbetet vid en förskoleenhet ska ledas och samordnas av en förskolechef. Dessa ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

Rektorn och förskolechefen ska benämnas på detta sätt. Dessa benämningar ska förbehållas den som har en anställning som rektor eller förskolechef.

En ställföreträdare får utses för en rektor eller en förskolechef.

2 kap. 10 § Rektor och förskolechef

Rektorn och förskolechefen beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn och

förskolechefen fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn och förskolechefen får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

2 kap. 34 § Kompetensutveckling

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling.

Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

3 kap. 3 § Barnens och elevernas lärande och personliga utveckling

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika kunskapskrav som finns ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

3 kap. 8 § Särskilt stöd

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, trots att stöd har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, ska detta anmälas till rektorn. Detsamma gäller om det finns särskilda skäl att anta att sådana anpassningar inte skulle vara tillräckliga. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

Bestämmelserna i första–tredje styckena och i 9–12 §§ ska inte tillämpas, om en elevs stödbehov bedöms kunna tillgodoses genom en åtgärd till stöd för nyanlända och andra elever vars kunskaper har bedömts enligt 12 c §.

3 kap. 9 § Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ska ges särskilt stöd. Av programmet ska behovet av särskilt stöd och hur det ska tillgodoses framgå. Av programmet ska det också framgå när åtgärderna ska följas upp och utvärderas och vem som är ansvarig för uppföljningen respektive utvärderingen. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan.

Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.

3 kap. 12 a § Definition av nyanländ

Med nyanländ avses i denna lag den som

1. har varit bosatt utomlands,
2. nu är bosatt i landet, och
3. har påbörjat sin utbildning här senare än höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år.

En elev ska inte längre anses vara nyanländ efter fyra års skolgång här i landet.

Som bosatt utomlands anses den som inte anses bosatt i landet enligt 29 kap. 2 §.

3 kap. 12 b § Tillämpningsområde för bestämmelser som rör nyanlända och vissa andra elever

Bestämmelserna i 12 c–12 f §§ gäller endast i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

3 kap. 12 c § Bedömning av en elevs kunskaper

En nyanländ elevs kunskaper ska bedömas om en sådan bedömning inte är uppenbart onödig.

Om det behövs ska en sådan bedömning göras även för en elev som

1. har varit bosatt utomlands och som har påbörjat sin utbildning här senast vid höstterminens start det kalenderår då han eller hon fyller sju år, eller
2. efter skolgång i Sverige har varit bosatt utomlands och därefter har återvänt till Sverige för att återuppta sin utbildning här.

Rektorn ansvarar för att bedömningar görs enligt första och andra styckena.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om underlag för sådana bedömningar.

3 kap. 12 d § Bedömning av en elevs kunskaper

En bedömning enligt 12 c § ska göras skyndsamt. För en nyanländ elev och för en elev som avses i 12 c § andra stycket 2 ska bedömningen göras i sådan tid att beslut om placering i årskurs och undervisningsgrupp kan fattas enligt 12 e §. För en elev som avses i 12 c § andra stycket 1 ska bedömningen göras senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som anges i 12 b §.

Resultatet av en bedömning enligt 12 c § ska beaktas vid beslut enligt 12 e § samt vid planering av undervisningen och vid fördelning av undervisningstiden.

3 kap. 12 e § Placering i årskurs och undervisningsgrupp

En nyanländ elev och en elev, vars kunskaper har bedömts enligt 12 c § andra stycket 2 ska placeras i den årskurs som är lämplig med hänsyn till elevens ålder, förkunskaper och personliga förhållanden i övrigt.

Rektorn ska besluta om en sådan elevs placering i årskurs så snart som möjligt och senast inom två månader från det att eleven har tagits emot inom skolväsendet i någon av de skolformer som

anges i 12 b §. Eleven ska inom samma tid placeras i den undervisningsgrupp som eleven normalt ska tillhöra.

3 kap. 12 f § Förberedelseklass

Rektorn får besluta att en elev vars kunskaper bedömts enligt 12 c § delvis ska undervisas i förberedelseklass, om eleven saknar tillräckliga kunskaper i svenska för att kunna tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen.

En elevs undervisning i förberedelseklass i ett visst ämne ska avbrytas så snart eleven bedöms ha tillräckliga kunskaper i svenska för att på heltid kunna delta i undervisningen i det ämnet i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till.

En elev får inte ges undervisning i förberedelseklass längre tid än två år.

4 kap. 3 § Kvalitet och inflytande - Huvudmannanivå

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § Kvalitet och inflytande – Enhetsnivå

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

17 kap. 3 § Gymnasieskolans introduktionsprogramms syften

Utöver vad som gäller för all gymnasieutbildning enligt 15 kap. 2 § är syftet med

- preparandutbildning att elever som fullföljt årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått behörighet till ett visst nationellt program ska uppnå sådan behörighet,
- programinriktat individuellt val att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram och att de så snart som möjligt ska kunna antas till det programmet,
- yrkesintroduktion att elever ska få en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram,
- individuellt alternativ att elever ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden, och
- språkintröduktion att ge nyanlända ungdomar en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

17 kap. 12 § Rätt att delta i språkintröduktion

Språkintröduktion står öppen för nyanlända ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram enligt 16 kap. 30 § och som behöver en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket för att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Om det finns särskilda skäl får även andra elever gå språkintröduktion.

17 kap. 16 § Skyldighet att erbjuda utbildning på gymnasieskolans introduktionsprogram

Hemkommunen ansvarar för att alla behöriga ungdomar i hemkommunen erbjuds preparandutbildning, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion.

Utöver det som följer av första stycket ansvarar hemkommunen för att elever från grundsärskolan erbjuds yrkesintroduktion och individuellt alternativ, om de önskar sådan utbildning. Hemkommunen behöver dock inte erbjuda sådan utbildning om det med hänsyn till elevens bästa finns synnerliga skäl att inte göra det.

Hemkommunen får erbjuda språkintröduktion enligt 17 kap. 12 § till elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp.

Skolförordningen (2011:185)

5 kap. 4 § Studiehundledning på modersmålet i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan

En elev ska få studiehundledning på sitt modersmål, om eleven behöver det.

En elev som ska erbjudas modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får ges studiehundledning på det språket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl.

5 kap. 5 a § Undervisning i förberedelseklass för nyanlända och vissa andra elever

Undervisning i förberedelseklass enligt 3 kap. 12 f § skollagen (2010:800) ska så långt som möjligt i fråga om såväl lokaler som verksamhet bedrivas i nära anslutning till annan undervisning.

9 kap. 4 a § Prioriterad timplan

En nyanländ elev eller en annan elev vars kunskaper bedömts enligt 3 kap. 12 c § skollagen (2010:800) får ges mer undervisning i svenska eller svenska som andraspråk än övriga elever i mindre undervisning totalt än andra elever i samma årskurs hos huvudmannen.

Rektorn beslutar om prioriterad timplan.

samma årskurs hos huvudmannen genom en omfördelning av den undervisningstid huvudmannen beslutat enligt 4 § (prioriterad timplan).

Ett beslut om prioriterad timplan får fattas om det behövs för att eleven så snart som möjligt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen i den undervisningsgrupp som eleven normalt hör till. En elev får omfattas av prioriterad timplan under högst ett år och eleven får inte under denna tid ges.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

6 kap. 7 § Språkintröduktion

Inför mottagande av en elev till språkintröduktion ska huvudmannen i god tid göra en bedömning av elevens språkkunskaper. Huvudmannen ska fortlöpande bedöma elevens kunskapsutveckling i övriga ämnen för att eleven så snart som möjligt ska komma vidare i sin utbildning.

6 kap. 8 § Språkintröduktion

Språkintröduktion ska innehålla undervisning i grundskoleämnena svenska eller svenska som andraspråk.

I övrigt ska språkintröduktion utformas utifrån den bedömning som ska göras enligt 7 § och innehålla de ämnen och kurser som eleven behöver för sin fortsatta utbildning. Utbildningen får innehålla grundskoleämnen som eleven inte har godkända betyg i och kurser i gymnasieämnen.

Språkintröduktion får kombineras med utbildning i svenska för invandrare och motsvarande utbildning vid folkhögskola enligt 24 kap. skollagen (2010:800). Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (SKOLFS 2010:37)¹⁰³

2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

[...]

- undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver,
[...]
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör,
[...]
- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter,
[...]

Läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)¹⁰⁴

2.5 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

[...]

- lärarna anpassar undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer efter elevernas skiftande behov och förutsättningar,
[...]
- skolan i dialog med eleven upprättar en individuell studieplan för varje elev och reviderar den vid behov,
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter,
[...]

¹⁰³ Av avsnitt 2.4 och 2.8 i Lgrsär11, Lspec11 och Lsam 11 framgår att motsvarande gäller för grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (SKOLFS 2010:255, SKOLFS 2010:250 och SKOLFS 2010:251).

¹⁰⁴ Av avsnitt 2.5-6 i Lgysär13 framgår att motsvarande gäller för gymnasiesärskolan (SKOLFS 2013:148).